

09.05.2018

POL-2018-15377

Oikeusministeriö

**Poliisihallituksen lausunto komission lainsäädäntöehdotuksista liittyen
lainvalvontaviranomaisten rajat ylittävään pääsyyn sähköiseen todistusaineistoon
rikosasioissa****1 Yleistä**

Oikeusministeriö on pyytänyt Poliisihallitusta lausumaan Euroopan Unionin komission lainsäädäntöehdotuksista liittyen lainvalvontaviranomaisten pääsyyn sähköiseen todistusaineistoon rikosasioissa.

Komission lainsäädäntöehdotus koostuu ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksesta eurooppalaiseksi sähköisen todistusaineiston esittämisen- ja säilyttämismääräykseksi, sekä edellä olevaa asetusta tukevasta direktiivistä oikeudellisten yhteyspisteiden luomiseksi todisteiden keräämiseksi rikosasioissa.

Tarve nykyaikaiselle kansainväliselle säätelylle sähköisen todistusaineiston saatavuuden ja säilyvyyden parantamiseksi on ollut ilmeinen. Komission arvion mukaan jopa puolet rikostutkinnassa käytettävistä todisteista on sähköisessä muodossa, ja tämä arvio vastaa Suomen poliisin käytännön kokemusta. Sähköinen todistusaineisto syntyy ja häviää nopeasti, minkä vuoksi lainvalvontaviranomaisilla on oltava lainsäädäntöön perustuva nopea ja tehokas tapa hankkia todisteita rikosprosessissa käytettäväksi. Jos rikosprosessissa käytettävissä oleva aineisto jää vajavaiseksi, vaarantuvat oikeusturva ja muut rikosprosessin tavoitteet. Paineet sähköisten välitystietojen säilyttämisen (data retention) rajoituksille Euroopan Unionissa edellyttävät uusien kansainvälisten oikeudellisten instrumenttien luomista lainvalvonta- ja oikeusviranomaisille, jotta todisteiden säilyvyys ja käytettävyys rikosprosessissa mahdollistetaan.

2 Asetusehdotus

Asetusehdotuksessa on pyritty luomaan jäsenvaltioita ja EU:n alueella sähköisiä palveluita tarjoavia tahoja velvoittavaa lainsäädäntöä sähköisen todistusaineiston säilyttämiseksi ja toimittamiseksi pyytävän jäsenvaltion viranomaiselle. Kysymys on vastavuoroisen tunnustamisen oikeudellisesta instrumentista, jossa pyynnön vastaanottajana toimiva yhteisö velvoitetaan toimittamaan pyytäjävaltion lainvalvonta- tai oikeusviranomaiselle sähköisessä muodossa olevia tietoja rikosprosessissa hyödynnettäväksi.

Asetus käsittää tiedonhankinnan vain rikostutkintaa ja oikeusprosessia varten, mutta ei rikostiedustelullista tiedonhankintaa, jonka tavoitteena on

ennalta estää rikosten tapahtuminen. Sisäisen turvallisuuden varmistamisen näkökulmasta tämä on asetuksen soveltamisalan osalta merkittävä puute.

Asetusehdotuksessa sähköisen todistusaineiston tietoluokat on jaoteltu neljään osa-alueeseen: tilaajatiedot (subscriber data), kirjautumistiedot (access data), liikennetiedot (transactional data) ja viestin sisältötiedot (content data).

Komissio esittää, että sähköisen todistusaineiston esittämismääräys voitaisiin antaa 5. artiklan mukaisesti tilaaja- ja kirjautumistietoja koskien kaikkien rikosten osalta. Viestin sisältötietojen ja liikennötietojen osalta todisteiden esittämismääräys on mahdollista antaa vain rikoksista joiden säädetty enimmäisrangaistus on kolme vuotta vankeutta tai 5. art. 4. kohdassa listattujen rikosten osalta. Poliisin näkökulmasta vaatimus kolmen vuoden säädetyistä enimmäisrangaistuksesta tässä yhteydessä on kohtuuton. Pakkokeinolain 7:1 mukaan takavarikon edellytyksenä on se, että esine, omaisuus tai asiakirja, voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että sitä käytetään todisteena rikosasiassa, se on rikoksella joltakulta viety tai se tuomitaan menetetyksi. 2. mom. mukaan tätä sovelletaan myös dataan.

4. artiklassa säädetään todisteiden säilyttämis- ja esittämismääräyksen toimivaltaisista viranomaisista. Poliisihallitus katsoo, että tilaajatietojen osalta lainvalvontaviranomaisilla tulisi olla mahdollisuus tehdä todisteiden säilyttämis- ja esittämismääräys ilman, että se alistetaan syyttäjän tai oikeuden vahvistettavaksi. Tilaajatietoja voidaan pitää tavanomaisena ja helposti saatavana tietona ja tilaajatiedon osalta säilyttämis- ja esittämismääräys olisi voitava päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä tehdä kuten Pol.L 4:3§:ssä on säädetty.

7. artiklassa säädetään säilytys- ja esittämispyynnön vastaanottavasta palveluntarjoajasta. Asiaa tutkivalla lainvalvontaviranomaisella ei ole välttämättä tiedossa sitä, kenelle määräys todisteiden saamiseksi tulisi esittää. Varsinkin pienimpien palveluntarjoajien osalta oikea pyynnön vastaanottaja voi olla käytännössä hankala tai mahdoton löytää. Tällaisissa tapauksissa todisteiden esittämis- ja säilyttämispyyntö olisi voitava osoittaa vastaanottajavaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle määräyksen täytäntöönpanemiseksi.

Artiklassa 8. säädetään todisteiden säilyttämis- ja esittämismääräysten toimittamisesta palveluntarjoajille. Asetuksen ja direktiivin liitteinä olevat lomakkeet soveltuvat huonosti käytännön toimintaan. Määräys olisi voitava esittää sähköisesti tai muulla asiakirjalla siten, että sähköinen pyyntö tai asiakirja sisältää asetuksen 5. ja 6. artikloissa määritellyt seikat. Kaikki pyynnot on voitava toimittaa tietoturvallisesti ja siten, että määräyksen vastaanottava taho voi varmistua pyynnön lähettäneestä viranomaisesta.

Artikloissa 9. ja 10. määritellään todisteiden säilyttämis- ja esittämismääräyksen toteuttamistapa ja palveluntarjoajan mahdollisuutta kieltäytyä määräyksen toteuttamisesta. Artiklat kaipaavat täsmentämistä erityisesti tiedon toimittamisen kieltäytymisperusteiden osalta. Pienellä

palveluntarjoajalla ei voi olla käytännössä mahdollisuutta tarkastaa annetun määräyksen perusoikeuskirjan mukaisuutta.

Artiklassa 10 määritellään todisteiden säilyttämismääräyksen toimeenpanosta. Pyynnön vastaanottanut palveluntarjoaja on velvollinen pitämään tallessa pyynnössä määritellyt tiedot. Poliisihallitus katsoo, että säilyttämismääräystä olisi voitava tarpeen mukaan jatkaa yhdellä pyynnöllä siihen saakka, kunnes palveluntarjoajalle toimitetaan määräys tietojen esittämisestä. Rikostutkinnallisista syistä tai oikeusviranomaisten tavoitettavuuden vuoksi voi olla tarvetta pyytää palveluntarjoajaa tallentamaan tiedot siihen sakka kunnes pyyntö todisteiden saamiseksi on mahdollista esittää. Mikäli säilyttämispyyntö koskee vain pyynnön esittämisajankohdan aikana saatavilla tai olemassa olevaa dataa, niin vastaavia pyyntöjä voidaan joutua esittämään useita peräkkäin. Tällainen tilanne voi tulla eteen etenkin jäsenvaltioissa, joissa sähköisten välitystietojen säilyttämistä ei ole säädelty kansallisessa lainsäädännössä.

12. artiklassa säädellään annettavien määräysten toteuttamisesta syntyneiden kustannusten perimisestä. Artiklassa esitetyn osalta olisi parempi mikäli kustannukset määriteltäisiin yhteisesti tai kustannukset perustuisivat sen valtion lakiin, jossa määräyksen toteuttanut yhteisö toimii.

15. ja 16. artikloissa kuvattu prosessi konfliktitilanteiden ratkaisuun tilanteissa, joissa vedotaan tietojen antamisen kieltäytymisessä määräyksen perusoikeuksien vastaisuuteen tai muihin seikkoihin vaikuttaa epäselvältä ja saattaa pahimmillaan pitkittää kohtuuttomasti tietojen saannin prosessia.

3 Direktiiviehdotus

Sähköisten palveluiden toimittajan laillisen edustajan osalta olisi täsmennettävä, mille edustajalle määräys todisteiden toimittamisesta olisi esitettävä.

4 Poliisihallituksen alaisten yksiköiden lausunnot asiasta

Poliisihallitus yhtyy Keskusrikospoliisin lausunnossa esille tuotuihin seikkoihin.

5 Resurssivaikutukset

Mikäli asetus hyväksytään siinä muodossa, että lainvalvontaviranomaiset voivat antaa suoraan ulkomaisille palveluntarjoajille määräykset datan säilyttämiseksi ja esittämiseksi, voi tämä vaikuttaa jonkin verran poliisin kansainvälisen tiedonvaihdon resurssitarvetta vähentävästi, koska saapuvien oikeusapupyyntöjen määrä vähenisi kyselyiden mennessä suoraan palveluntarjoajalle.

Kustannukset turvallisten kansallisten ja kansainvälisten tiedonvaihtojärjestelmien luomiseksi lainvalvonta- ja oikeusviranomaisten sekä palveluntarjoajien välille määräytyvät ehdotetun lainsäädännön toteuttamistavan mukaan. On varmistettava, että kansallinen tiedonvaihto esitutkintaviranomaisten, syyttäjien ja oikeuslaitoksen välillä on järjestetty

turvallisesti ja tiedonvaihto pyytävältä viranomaiselta palveluntarjoajalle on toteutettu siten, että tiedot välitetään turvallisesti.

6 Lopuksi

Poliisihallitus pitää komission lainsäädäntöehdotuksia sähköisen todistusaineiston säilyttämiseen ja toimittamiseen oikeansuuntaisena kehityksenä, koska nykyiset olemassa olevat oikeudelliset instrumentit eivät ole riittävän tehokkaita sähköisen todistusaineiston käytön varmistamiseksi esitutkinnassa ja oikeudellisissa prosesseissa.

Poliisijohtaja

Sanna Heikinheimo

Poliisitarkastaja

Kimmo Ulkuniemi

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 09.05.2018 klo 15:21. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.